

approaches with which students work on the formation of performance techniques should become effective, and its success is dedication pupil, his interest and aesthetic pleasure from their own performance.

Key words: performing technique, finger apparatus student saxophonist, working on scales.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко Р. А.

УДК 378.5.015

Ся Цзюань

ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Стратегічною метою сучасного освітнього процесу є розвиток особистості учня, становлення в людині системи цінностей: особистісних та загальнолюдських. У загальноосвітній школі розвивальний потенціал має мистецтво з притаманним йому впливом на свідомість і підсвідомість особистості, на інтелектуальну та емоційну сфери, на моральне і фізичне здоров'я людини.

У доборі головних принципів, які відіграють особливо важливу роль у галузі мистецької освіти, враховувались положення Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті, зокрема – зміст освітніх галузей „Мистецтво” та „Естетична культура”, в яких наголошується, що провідного значення на сучасному етапі розвитку суспільства набуває втілення принципів навчального процесу, його цілісності та індивідуалізації.

В обґрунтуванні принципів навчання ми виходимо з факторів, які виступають рушійною силою процесу вдосконалення емоційно-вольових якостей у підлітків.

Результати аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, які присвячені питанням навчання та виховання учнів у контексті педагогіки мистецтва (Н. Гузій, А. Козирь, В. Лабунець, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька І. Сташевська, О. Чурікова-Кушнір, О. Щолокова та ін.) зумовили підстави узагальнення системи принципів.

У психолого-педагогічній літературі принципи визначаються як „система вимог і положень педагогіки, дотримання яких забезпечує продуктивність навчально-виховного процесу” [1, с. 14].

Сучасні науковці (С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Пехота, Г. Пустовіт

та ін.) розглядають принципи у залежності від сутності навчання й виховання, принципи віддзеркалюють освітні цілі й закономірності процесу навчання.

Мета статті полягає у визначенні і обґрунтуванні педагогічних принципів ефективного формування емоційно-вольових якостей у підлітків на уроках музики.

Формування емоційно-вольових якостей у підлітків на уроках музики ґрунтується на певних основоположних принципах, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу згідно з метою дослідження. Виховання у підлітків позитивних почуттів, емоцій, волі до добропорядного способу життя забезпечує виховання активних громадян, готових до співробітництва, злагоди, подолання напруги, попередження конфліктів.

Науковці відзначають, що базовим є принцип урахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх вікових відмінностей та закономірностей розвитку; принцип цілеспрямованості і цілісності у навчанні; принципи систематичності і послідовності; принцип поєднання освіти і самоосвіти, розвитку і саморозвитку; принцип активної творчої діяльності; принцип єдності естетичного і педагогічного змісту; принцип оптимізації процесу навчання відповідно поставленим завданням; принцип систематичного включення суб'єктів навчання в самостійну (творчо-виконавчу) діяльність.

Треба відмітити, що засновник музичної педагогіки та психології Б. Асаф'єв особливу роль приділяв принципам музичного навчання і вважав, що яскрава виразність та специфічність мистецтва обумовлює відмінність музичного навчання від інших педагогічних процесів [2].

У системі музичного навчання науковці розглядають найважливіші принципи, а саме: цілісності, регіональності, традиційності, активної творчої діяльності, єдності естетичного і педагогічного змісту, відповідності особливостям, безперервності і послідовності.

Слід зауважити, що концептуальну основу музичної освіти складає система принципів мистецького навчання, які визначає Г. Падалка [3]. Головними, на її думку, є принципи цілісності; культуровідповідності; естетичної спрямованості; індивідуалізації; рефлексії, які «містять у собі цілепокладальні орієнтири поліпшення мистецької освіти, удосконалення її змісту і методичних засад» [3, с.149].

Особистісне забарвлення мистецької освіти завжди обумовлювалося взаємозв'язком із духовним світом людини, зі сферою її почуттів та переживань. Так, О. Рудницька стверджує, що «мистецтво удосконалює здатність бачити, відчувати, споглядати» [4, с.112].

Для нашого дослідження має значення розгорнута система принципів [5], представлених Л. Масол, на яких базується музична освіта і виховання (загальнопедагогічні та художньо-педагогічні).

До загальнопедагогічних принципів Л. Масол відносить:

принцип гуманізації; принцип культуровідповідності та природовідповідності; принцип глобалізації освіти; континуальності (єдність навчання, виховання, розвитку); принцип синергетичного та інтегрального характеру освіти; принцип систематичності, послідовності, неперервності освіти; принцип проблемності навчання; принцип активності, самостійності, творчості, саморозвитку особистості у навчальній діяльності; принцип диференціації та індивідуалізації. До художньо-педагогічних: принцип єдності художнього і технічного, емоційного і раціонального, свідомого та інтуїтивного в процесі опанування творів мистецтва; принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості процесу навчання, що спрямовується на досягнення катарсису у власній музично-творчій діяльності; принцип взаємодії базової та мистецької освіти, суспільного впливу; спілкування (на основі діалогічних обертонів мистецтва); принцип варіабельності змісту і художньо-педагогічних технологій [6, с.39].

Заслужують на увагу і концепція музичного виховання, розроблена Б. Алієвим, яка спирається на принципи зв'язку музичних знань з життям, єдності емоційного і свідомого, художнього і технічного у музичному навчанні, а також основні загальнодидактичні принципи [7].

За ствердженням К. Ізарда, всі емоції мають адаптивну функцію та утворюють основу мотиваційної системи людини. Науковець у своїй теорії „диференційних емоцій” висуває фундаментальні принципи поведінки людини, які залежать від емоцій, що організують та контролюють сприймання, мислення й дії людини. [8, с. 220-225].

О. Олексюк зазначає, що до дидактичних принципів належать принцип системного та послідовного навчання, усвідомленого засвоєння знань, міцності знань, доступності навчання, наочності навчання, індивідуального підходу, активності, єдності виховання, освіти й розвитку, зв'язку навчання з життям [9, с. 99-109].

Також для нашого дослідження має значення система принципів, яку розробила О. Федій. Вона використовує їх при визначенні процесів саморозвитку і самовдосконалення особистості на основі індивідуально-чуттєвого, естетичного потенціалу, а саме:

- принцип урахування культурного, морального, духовного досвіду особистості на рівні критеріальної оцінки;
- принцип підтримки художньо-творчих проявів кожної особистості у навчанні;
- естетизація педагогічного процесу, що стає зразком для наслідування, вдосконалення почуттів і когнітивних смислів, які впливають на розвиток особистості;
- обов'язковості використання різних видів мистецтва у навчально-виховному процесі як одного з головних засобів стимулювання соціально-естетичного розвитку й ефективного засобу соціалізації особистості [10].

Так, В. Вундт вважає, що емоційність репрезентує інтенсивний

стан характеру людини, де вона може сприймати окремі прості та складні елементи почуттів та емоцій. Він розділяє емоційність за якістю: задоволення та незадоволення, збудження та гальмування, напруга та спокій; інтенсивність визначається за силою проявів емоції. За силою негативні емоції триваліші, ніж позитивні емоції; форма протікання (тривалість) проявляється у миттєвому виникненні – здивування, розчарування, переляк, гнів, чи у довготривалому переживанні. Емоція, що триває довгий час, є афективним процесом. Якщо афективний (емоційний) процес може бути довільним, то він стає вольовим. Вольовий процес має суб'єктивну і об'єктивну складові. Вольовий процес – це управління та контроль за емоційною сферою людини [11, с. 153-154].

Аналізуючи провідні науково-педагогічні розробки з точки зору основоположних принципів навчання, поглиблюючи методологію нашого дослідження, ми виділили низку принципів формування емоційно-вольових якостей підлітків на уроках музики, а саме: *принцип емоційності музичного навчання; принцип індивідуалізації і диференціації навчання; принцип культуровідповідності; принцип інтеркультурності; принцип фасилітації; принцип проєктивності; принцип спонукання до емоційно-творчого самовираження та самореалізації.*

Принцип емоційності музичного навчання. Цей принцип передбачає гуманістичну позицію викладача щодо взаємостосунків з учнями, а також використання взірців мистецтва, як найбільш оптимальних і своєчасних психолого-педагогічних впливів на процес формування емоційно-вольових якостей у підлітків.

Принцип індивідуалізації і диференціації навчання. Цей принцип визнає неповторність особистості кожного учня і орієнтує на вияв їх індивідуальних якостей, а саме: розвиток музичних здібностей; розвиненість індивідуальних емоційно-вольових проявів; володінням широкою палітрою емоційно-виразних засобів виконання; опанування музичного матеріалу через креативність мислення і власного відчуття музичного образу. Принцип індивідуалізації навчання передбачає звернення навчального процесу до індивідуальності, забезпечення її розвитку, можливостей самореалізації.

Принцип культуровідповідності. Цей принцип орієнтує на широке ознайомлення школярів зі світом мистецтва, передбачає змістове наповнення процесу навчання музики в контексті розвитку культури, орієнтацію на її цінності та засвоєння їх, формування і розвиток культури учня. „Культурологічна парадигма є особливо актуальною, коли мова йде про виховання у підростаючого покоління поваги до себе та інших членів суспільства, толерантної поведінки в різник культурних осередках” [12, с.13].

Принцип інтеркультурності. Цей принцип наголошує на інтегрованості національної культури в контекст загальнодержавних, європейських і світових цінностей, у загальнолюдську культуру.

Реалізація цього принципу вимагає забезпечення умов для формування особистості, відкритої для всіх культур, що не протиставляє свою національну культуру скарбниці світових цінностей і здатна вести взаємне культурне збагачення як на особистісному, так і на державному рівнях.

Принцип фасилітації. Цей принцип сприяє організації навчання за умов співпраці, доброзичливості, взаємодовіри і учні можуть транслювати у творчу діяльність і щоденне життя. Саме цей принцип допомагає створенню творчої атмосфери, яка проявляється у співробітництві та співтворчості на заняттях.

Принцип проєктивності виражається в забезпеченні цілеспрямованості навчально-виховного процесу, формуванні чітких уявлень щодо мети особистісного розвитку кожного учня. Проєктування поставлених завдань на основі принципу спрямованості навчання на реалізацію освітньої мети обумовлює єдність навчальної, розвиваючої, виховної функцій навчання. Принцип проєктивності виражає зорієнтованість навчально-виховного процесу і дозволяє забезпечити цілеспрямованість навчального процесу, формування чітких уявлень щодо особистісного розвитку учня.

Принцип спонукання до емоційно-творчого самовираження та самореалізації особистості обумовлює необхідність розвитку емоційно-вольових якостей учня. Однак, творчого педагога й творчого учня об'єднують не лише навчальні норми, яких вони дотримуються, а й навчальна мета, заради якої вони здійснюють свої дії в очікуванні отримати якісний результат. Доречно зазначити, що принцип спонукання до емоційно-творчого самовираження особистості орієнтує на досягнення цілісного навчального процесу, що передбачає спрямованість змісту, всіх форм і методів навчальної роботи на єдину мету – творчий особистісно-художній розвиток учня.

Отже, розглянуті нами принципи ефективного формування емоційно-вольових якостей підлітків склали основу методичного забезпечення означеного процесу і стали основою педагогічного моделювання організаційної структури досліджуваного навчального процесу. Результати проведеного дослідження дозволили створити підґрунтя для визначення педагогічних умов формування емоційно-вольових якостей підлітків на уроках музики.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с. **2. Асаф'єв Б. В.** Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асаф'єв. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с. **3. Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія] / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с. **4. Рудницька О. П.**

Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с. **5. Масол Л. М.** Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол. – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с. **6. Масол Л. М.** Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол. – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с. **7. Алиев Ю. Б.** Дидактика и методика музыкального образования / Ю. Б. Алиев. – Изд-во Современного гуманитарного ун-та, 2010.–304 с. **8. Изард К. Э.** Психология эмоций / К. Э. Изард; [Перев. с. англ. А. Татлыбаева]. – СПб. : Издательство «Питер», 2005 – 464 с. **9. Олексюк О. М.** Музична педагогіка : навч. посібник / О. М. Олексюк. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 248 с. **10. Федій О.** Естетичні аспекти соціалізації особистості / Професійно-художня освіта України : Збірник наук. праць / Редкол. : І. А. Зязюн, В.О. Радкевич, Р. Т. Шмагало та ін. – Київ – Черкаси : Вид-во «Черкаський ЦНТЕІ», 2002. – С. 39-43. **11. Вундт В.** Очерки психологи / Вильгельм Вундт. – М. : «Московское книго-издательство», 1912. – 300 с. **12. Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / С. О. Сисоєва – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

Ся Цзюань. Принципи ефективного формування емоційно-вольових якостей у підлітків на уроках музики.

На основі аналізу наукової літератури розглянуто принципи в залежності від сутності навчання і виховання. Визначено педагогічні принципи ефективного формування емоційно-вольових якостей у підлітків на уроках музики, які ґрунтується на певних основоположних принципах, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу згідно мети дослідження. У статті дана характеристика принципів формування емоційно-вольових якостей підлітків на уроках музики, а саме: принцип емоційності музичного навчання; принцип індивідуалізації і диференціації навчання; принцип культуровідповідності; принцип інтеркультурності; принцип фасилітації; принцип проєктивності; принцип спонукання до емоційно-творчого самовираження та самореалізації. Принципи ефективного формування емоційно-вольових якостей підлітків склали основу методичного забезпечення означеного процесу і стали основою педагогічного моделювання організаційної структури досліджуваного навчального процесу.

Ключові слова: емоційно-вольові якості, педагогічні принципи, мистецька освіта.

Ся Цзюань. Принципы эффективного формирования эмоционально-волевых качеств у подростков на уроках музыки.

На основе анализа научной литературы рассмотрены принципы в зависимости от сущности обучения и воспитания. Определены педагогические принципы эффективного формирования эмоционально-

волевых качеств у подростков на уроках музыки, которые основываются на определенных основополагающих принципах, которые определяют содержание, организационные формы и методы учебного процесса согласно цели исследования. В статье дана характеристика принципов формирования эмоционально-волевых качеств подростков на уроках музыки, а именно: принцип эмоциональности музыкального обучения; принцип индивидуализации и дифференциации обучения; принцип культуросообразности; принцип интеркультурности; принцип фасилитации; принцип проективности; принцип побуждения к эмоционально-творческому самовыражению и самореализации. Принципы эффективного формирования эмоционально-волевых качеств подростков составили основу методического обеспечения указанного процесса и стали основой педагогического моделирования организационной структуры исследуемого учебного процесса.

Ключевые слова: эмоционально-волевые качества, педагогические принципы, художественное образование.

Xia Juan. Principles on the Effective Formation of emotionally-strong-willed qualities in teenagers at music lessons.

Based on the analysis of scientific literature, reviewed the principles depending on the nature of training and education. The pedagogical principles of effective formation of emotional and volitional qualities of teenagers at lessons of music, which are based on certain fundamental principles that determine the content, organizational forms and methods of educational process according to the purpose of the study.

The article provides a description of the principles of formation of emotional and volitional qualities of teenagers at lessons of music, namely, the principle of emotional musical training; the principle of individualization and differentiation of learning; kulturosoobraznosti principle; Intercultural principle; principle of facilitation; protectively principle; the principle motivation for the emotional and creative self-expression and self-actualization.

Principles of effective formation of emotional and volitional qualities of teenagers formed the basis of methodological support of this process and became the basis of the test of the educational process of pedagogical modeling the organizational structure. We considered principles of effective formation of emotional-volitional qualities of adolescents formed the basis of the methodical providing of the designated process and became the basis of the pedagogical modelling of the organizational structure of the studied learning process.

Keywords: emotional and volitional qualities, pedagogical principles, art education.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Чурікова-Кушнір О. Д.